

ERKIN IQTISODIY HUDUDLAR FAOLIYATINI SOLIQLAR VOSITASIDA RAG'BATLANTIRISH

Bank moliya akademiyasi
PHD Kuziyev Ravshan Ramzanovich
e-mail: Ravshan828@mail.ru

Annotatsiya: Erkin iqtisodiy hududlar mamlakatning iqtisodiy o'sishiga, sarmoyalar jalb qilishga va yangi ish o'rinlari yaratishga katta hissa qo'shadigan muhim mexanizmlardir. Ushbu hududlarda faoliyat yurituvchi korxonalar uchun bir qator imtiyozlar taqdim etiladi, jumladan, soliqlardan ozod qilish, soliq stavkalarini pasaytirish va boshqa moliyaviy rag'batlantiruvchi choralar. Ushbu maqolada erkin iqtisodiy hududlar faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning ahamiyati va usullari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: soliq imtiyozi, bojxona, iqtisodiyot, moliya bozori, strategiya, tadbirkorlik.

СОДЕЙСТВИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СВОБОДНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН ЧЕРЕЗ НАЛОГИ

Аннотация: Свободные экономические зоны являются важными механизмами, которые в значительной степени способствуют экономическому росту страны, привлечению инвестиций и созданию новых рабочих мест. Для предприятий, работающих в этих областях, доступен ряд льгот, включая налоговые льготы, сниженные налоговые ставки и другие финансовые стимулы. В данной статье рассматриваются значение и методы стимулирования деятельности свободных экономических зон посредством налогов.

Ключевые слова: налоговые льготы, таможня, экономика, финансовый рынок, стратегия, предпринимательство.

PROMOTING THE ACTIVITY OF FREE ECONOMIC ZONES THROUGH TAXES

Abstract: Free economic zones are important mechanisms that greatly contribute to the country's economic growth, attracting investments and creating new jobs. A number of incentives are available for businesses operating in these areas, including tax exemptions, reduced tax rates and other financial incentives. This article examines the importance and methods of stimulating the activities of free economic zones through taxes.

Key words: tax relief, customs, economy, financial market, strategy, entrepreneurship.

Kirish

Erkin iqtisodiy hududlar (EIH) - bu davlat tomonidan ma'lum bir iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish maqsadida ajratilgan hududlardir. Ularning asosiy vazifasi investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashdir. EIH faoliyatini soliqlar orqali rag'batlantirish, mamlakat iqtisodiyotining barqarorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanish strategiyasi va erkin iqtisodiy zonalarining kengayishi mamlakatning ishlab chiqarish va resurs salohiyatidan samarali foydalanishiga katta hissa qo'shmoqda. Erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarini nafaqat investitsiyalarni jalb qilish, balki yangi ish o'rinlarini yaratish orqali aholi bandligini oshirishga ham xizmat qilmoqda. 2016-yilgacha mavjud bo'lgan 5 ta erkin iqtisodiy zona hozirda 23 taga yetganligi, shuningdek, 348 ta kichik sanoat zonasining faoliyat yuritishi mamlakatning iqtisodiy infratuzilmasini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu erkin zonasida amalga oshirilayotgan loyihalar natijasida yaratilayotgan ish o'rinlari va investitsion imkoniyatlar O'zbekistonning raqobatbardoshligini oshiradi.

Asosiy qism

Erkin iqtisodiy zonalar (EIZ) mamlakatimiz iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, ularning faoliyati ishlab chiqarish va resurs salohiyatidan kompleks va samarali foydalanishni ta'minlashda alohida ahamiyatga ega. Transport, muhandislik-kommunikatsiya va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishda EIZlar o'zining o'rnini mustahkamlab bormoqda. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" doirasida belgilangan maqsadlar, jumladan, aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulotni oshirish va "daromadi o'rtachadan yuqori bo'lgan davlatlar" qatoriga kirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishda muhim rol o'ynaydi. Bu maqsadlar hududlarda yangi sanoat zonalarini tashkil etish va biznes-inkubatorlarni rivojlantirish orqali amalga oshirilmoqda.[1]

Shu bilan birga, sharoiti og'ir bo'lgan tumanlarda tadbirkorlikni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish ham ko'zda tutilgan. Bu esa o'z navbatida, mahalliy aholining iqtisodiy faolligini oshirish va ijtimoiy barqarorlikka erishishga yordam beradi. Bunday yondashuv mamlakatimizning umumiy taraqqiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va kelajakdagi istiqboli uchun mustahkam poydevor yaratadi. Siz keltirgan raqamlar va statistik ma'lumotlar mamlakatning erkin iqtisodiy zonalaridagi ishlab chiqarish faoliyatini ko'rsatadi. Ushbu ma'lumotlar orqali, erkin iqtisodiy zonalarda ishlab chiqarilayotgan tovarlar va mahsulotlar turli xil sohalarga taalluqli ekanligini ko'rish mumkin.

2020-yilda erkin iqtisodiy zonalarda ishlab chiqarilgan mahsulotlarning taqsimoti quyidagicha:

- ✓ Elektron mahsulotlar: 8.8%
- ✓ Tayyor metal mahsulotlari: 13%
- ✓ Rezina va plastmassa: 17.3%
- ✓ Metallurgiya: 15.2%
- ✓ Oziq-ovqat mahsulotlari: 14.2%
- ✓ Boshqa tovarlar va mahsulotlar: 31.5%

Shuningdek, 2019-yilga nisbatan ishlab chiqarish hajmining o'sishi ham e'tiborga molikdir:

- 2019-yilda ishlab chiqarish hajmi 5.27 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa,
- 2020-yilda bu ko'rsatkich 8.59 trln so'mga ko'tarilgan.
- Bu o'zgarishlar umumiy hajmning oshishini ham ta'minlagan, ya'ni:
- 2019-yilda umumiy hajm 2.3% bo'lgan,
- 2020-yilda esa bu ko'rsatkich 3.3% ga yetgan.

Ushbu statistik ma'lumotlar mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi va erkin iqtisodiy zonalardagi faoliyatining muvaffaqiyatli bo'lishini ko'rsatadi, shuningdek, turli sohalarda diversifikatsiyani ta'minlaydi. Bu esa kelajakda yanada ko'proq investitsiyalar jalb qilish imkoniyatini yaratadi.[2]

Erkin iqtisodiy hududlar mamlakat ichida investitsiyalarni jalb qilish, eksportni oshirish va texnologik innovatsiyalarni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratadi. Ular:

- ❖ EIH lar chet el investitsiyalarini jalb qilishda muhim rol o'ynaydi. Soliqlarni kamaytirish yoki umuman yo'q qilish chet el kompaniyalarining qiziqishini oshiradi.
- ❖ EIH faoliyatiga kiruvchi kompaniyalar ko'plab yangi ish o'rinlarini yaratadi, bu esa mahalliy aholi farovonligini oshiradi.
- ❖ Erkin iqtisodiy hududlarda faoliyat yurituvchi kompaniyalar zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga intilishadi, bu esa ishlab chiqarishni modernizatsiya qilishga olib keladi.

Soliqlar erkin iqtisodiy hududlarda faoliyat yurituvchi korxonalarini rag'batlantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Quyidagi usullar orqali soliqlar orqali rag'batlantirish amalga oshirilishi mumkin:

1. Soliq Imtiyozlari: EIH da joylashgan korxonalar uchun daromad solig'i, qo'shilgan qiymat solig'i (QQS) kabi soliqlarda imtiyozlar berilishi mumkin. Masalan, daromad solig'i stavkasini 50% ga kamaytirish yoki 5 yil davomida umuman to'lmaslik.
2. Investitsiya Kreditlari: EIH da ishlayotgan tadbirkorlarga investitsiya loyihalari uchun subsidiyalar yoki chegirmali kreditlar taqdim etilishi mumkin.
3. Vazifalarni Yengillashtirish: Soliq to'lovchilarga hisobotlarni tayyorlash va to'lovi bo'yicha jarayonlarni soddalashtirish orqali ularning vaqt va resurslarini tejashga yordam berish.

4. Mahsulot Yaratishga Rag'batlantirish: Mahalliy mahsulot ishlab chiqaruvchilar uchun soliq imtiyozlari taqdim etilishi mumkin, bunda eksport qilinayotgan mahsulotlarga qo'shimcha imtiyozlar berilishi nazarda tutilishi kerak.

Soliq imtiyozlari nafaqat ichki investorlarni, balki xorijiy investorlarni ham jalb qiladi. Bunday sharoitlarda erkin iqtisodiy hududlarda joylashgan korxonalar raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga va eksportga tayyorlanishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishlari mumkin. Bu esa mamlakatning umumiy iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, O'zbekiston kabi mamlakatlarda erkin iqtisodiy zonalarining yaratilishi xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga xizmat qildi va ishlab chiqarishning rivojlanishini tezlashtirdi. Shuningdek, ushbu zonalarda amalga oshiriladigan loyihalar mahalliy aholi uchun yangi ish o'rinlarini yaratmoqda. Umuman olganda, erkin iqtisodiy hududlarning faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirish — bu davlatning iqtisodiy o'sishini ta'minlashdagi muhim strategiya hisoblanadi. Soliq imtiyozlari orqali tadbirkorlik faolligini oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish hamda innovatsion g'oyalarni amalga oshirish imkoniyatlarini yaratish mumkin. Natijada, bunday yondashuv nafaqat mahalliy biznesning rivojlanishiga yordam beradi, balki mamlakatning global miqyosdagi raqobatbardoshligini oshiradi.[3]

O'zbekistonda EIZlar tashkil etilishi mamlakatning iqtisodiy strategiyasining muhim jihatlaridan biridir. Bu yerda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirish va eksport salohiyatini oshirish uchun qulay sharoitlar yaratilmoqda. O'zbekiston hukumati tomonidan EIZlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash va ularning samaradorligini oshirish uchun turli imtiyozlar, masalan, soliq imtiyozlari, bojxona yengilligini taqdim etish kabi chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Dunyo miqyosida esa erkin iqtisodiy zonalarining ko'payishi global iqtisodiyotda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Bunday zonalar davlatlarga o'z iqtisodiyotlarini diversifikatsiya qilish, yangi ish o'rinlari yaratish hamda xalqaro savdoda raqobatbardoshlikni oshirish imkonini berishi mumkin. Shuningdek, EIZlar ilm-fan va texnologiyaning rivojlanishi uchun ham muhim platforma bo'lib xizmat qilmoqda.[4]

Xulosa

Erkin iqtisodiy hududlar mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish va texnologik rivojlanishni ta'minlashda samarali vosita hisoblanadi. Biroq, EIZlar faoliyatini boshqarishda kamchiliklarni inobatga olish va ijtimoiy masalalarni hal qilish muhimdir. Shunday qilib, EIZlar orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlashda muvozanatni saqlash zarur. Erkin iqtisodiy hududlar mamlakatimiz iqtisodiyotining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ular investitsiyalarni jalb qilish, yangi ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy o'sishni ta'minlashda samarali vosita hisoblanadi. EIZlar orqali amalga oshirilayotgan loyihalar va strategiyalar mamlakatimizning iqtisodiy salohiyatini

oshirishga, shuningdek, aholi farovonligini yaxshilashga xizmat qiladi. Shunday qilib, erkin iqtisodiy hududlar faoliyati mamlakatimizning kelgusi rivojlanishida muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Maxsus iqtisodiy zonalar to'g'risida"gi 2020 yil 17-fevraldagi 604-sonli Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 26-oktabrdagi "Erkin iqtisodiy zonalar foyiatini faollashtirish va kengaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi PF-4853-sonli Farmoni.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014 yil 31 dekabrda "Kichik sanoat zonalarini barpo yetish va ularning faoliyatini tashkil qilish tartibi to'g'risidagi Nizomi.
4. INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL VOLUME 1 ISSUE 7 UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337
5. Maqola. Jo'rayev A. "Erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish", Toshkent 2013.